

تقابل گرایی اروپا با امریکا: از پیدایی امریکا تا بعد از یازدهم سپتامبر

تألیف:

دکتر اصغر کیوان حسینی

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

با همکاری

فاطمه دستسور خمدزاده گان

- عنوان و نام پدیدآور: کیوان حسینی، اصغر، ۱۳۴۳ -
 مقابل گرای اروپا با آمریکا: از پیدایی آمریکا تا بعد از یازدهم سپتامبر /
 اصغر کیوان حسینی، فاطمه دانشور محمدزاده گان؛ زیر نظر معاونت
 پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی
 مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۲۷۵ ص. وزیر،
 فروست: انتشارات دانش، ۱۳۹۷. طباطبائی؛ ۵۰۰
 شابک: ۹۶۴-۲۱۷-۳۴۶-۴ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ تومان
 وضعیت فهرست: فیبا
 یادداشت: کتابنامه، ص. ۲۱۶ - ۲۳۴.
 موضوع: ایالات متحده - روابط خارجی - اروپا
 موضوع: United States -- Foreign Relations -- Europe
 موضوع: اروپا - روابط خارجی - ایالات متحده
 موضوع: Europe-- Foreign relations-- United States
 دانشور محمدزاده گان، فاطمه، ۱۳۶۶ -
 دانشگاه علامه طباطبائی.
 ۱۳۹۷ ک ۸ الف ۸۳/۸ HD
 ۳۲۷/۷۳۰۴
 ۵۴۰۶۸۸۲
 رده بندی کنگره:
 رده بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

تقابل گرایی اروپا با امریکا: از پیدایی امریکا تا بعد از یازدهم سپتامبر

تألیف:

دکتر اصغر کیوان حسینی

باهمکاری

اطمه دانشور محمدزاده گان

زیر نظر معاهد پژوهشی دانشگاه

شابک: ۴-۳۴۶-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی

ویراستار: معصومه رضایی زاده سروراستاد: دکتر آزیزلا فرمانی انوشه

نمایه ساز: سیده زهرا طباطبائی جعفری عضو هیئت مدیره فریده دیوباد

طراح جلد: رسول خسروبیگی ناظر فنی: رضا دنیوی

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، بزرگراه شهید بهشتی، همت،

دهکده المپیک، میدان ورزش

تلفن مرکز انتشارات: ۴۴۷۳۷۵۶۰ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

چاپ اول ۱۳۹۷ شمارگان: ۲۰۰ قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱	مقدمه
	فصل اول: روابط فراآتلانتیک از پیدایی «آمریکای نوپا» تا جنگ جهانی دوم
۱	(۱۹۴۵-۱۴۹۲)
۱	مقدمه
۲	نخست: تأثیر بخشی فرهنگ و تمدن اروپایی بر «یراث آمریکایی» (۱۷۸۹-۱۴۹۲)
۴	نخست، الف: گریز از فئودالیسم اروپایی؛ مقدمه - تحول گیری جمهوری تجاری آمریکا ...
	نخست، ب: تأثیر گذاری مبانی مذهبی تفکر سرمایه داری اروپا بر نظام اقتصادی و فرهنگی -
۵	تمدنی مهاجران اولیه
۸	نخست، ج: تکثر گرایی مذهبی آمریکایی؛ محصول تمرکز سیاسی اروپا
	دوم. دیدگاه های مربوط به الگوهای تعاملی میان دوسوی آتلانتیک از شکل گیری جمهوری نوپا
۱۰	تا جنگ جهانی دوم (۱۷۸۹-۱۹۴۵)
۱۱	دیدگاه نخست: اروپا گرایی؛ شالوده ساز «هویت استثنای» جمهوری نوپا
۲۰	دیدگاه دوم: تحلیل روابط فراآتلانتیکی بر محور الگوی توازن قدرت
۲۱	دیدگاه سوم: تشریح روابط فراآتلانتیکی از منظر «آمریکاستیزی اروپایی»
۲۱	الف. برداشتی کلی از رویکرد آمریکاستیزی
۲۷	ب. آمریکاستیزی اروپایی

فصل دوم روابط اروپا و آمریکا در دوره جنگ سرد

اروپا؛ گام‌های بلند هویت‌طلبی اقتصادی در بستری از وابستگی امنیتی - دفاعی ۱۹۴۵-۱۹۸۹.....	۳۳
مقدمه.....	۳۳
دهه ۱۹۴۰.....	۳۴
الف. تصویری کلی از شرایط پس از جنگ.....	۳۴
ب. اروپای رهاشده از جنگ و ضرورت همکاری با آمریکا (بر سر دوراهی همکاری - رقابت).....	۳۸
ج. زمینه‌های همکاری - تنش‌زا در الگوی تعامل فرآتلانتیک.....	۴۴
دهه ۱۹۵۰.....	۴۹
الف. شرایط ناظر بر جهت‌گیری راهبردی آمریکا.....	۴۹
ب. جامعه دفاعی اروپا، تشکیل ارتش اروپایی.....	۴۹
ج. بازار مشترک اروپا.....	۵۰
د. بحران سوئز.....	۵۲
دهه ۱۹۶۰.....	۵۴
الف. شرایط بین‌المللی.....	۵۴
ب. پاسخ انعطاف‌پذیر کندی - محدودیت‌های راهبردی اروپا.....	۵۵
ج. محدودیت اروپا در چارچوب سیاست منع اشاعه هسته‌ای جانسون.....	۵۷
د. استقلال‌طلبی - هویت‌خواهی فرانسه (گلیس) در برابر آمریکا.....	۵۸
ه. نبرد ویتنام.....	۶۲
دهه ۱۹۷۰.....	۶۴
الف. شرایط محیطی و داخلی: اروپا در برابر مثلث تنش‌زدایی، شکاف‌های داخلی و مناظره‌های هویت‌محور.....	۶۴
دوره تنش‌زدایی.....	۶۴
بروز اعتراض‌های سیاسی - اجتماعی در سایه انقلاب صنعتی سوم.....	۶۷
آغاز مناظره بر محور «هویت مدنی - سنتی اروپا».....	۶۸
ب. از سیاست نگاه به شرق برانست تا اجلاس هلسینکی.....	۷۰
ج. اروپای نگران در فضای تنش‌زدایی.....	۷۱
د. اروپا در مواجهه با رویکرد لیبرال‌گرا - بین‌الملل‌گرایی ستیزه‌جویانه کارتر.....	۷۲

دهه ۱۹۸۰؛ روابط فراآتلانتیکی در چارچوب موج جدید جنگ سرد	۷۴
الف. شرایط بین‌المللی در دهه پایانی جنگ سرد	۷۴
ب. بازتعریف هویت اروپایی	۷۶
ج. ایجاد نیروی کنوانسیونل اروپایی در برابر SDI	۷۸
د. کوکوم صحنه بروز اختلاف در روابط اروپا و آمریکا	۷۹
ه. بحران لوله	۸۰
و. قانون واحد اروپایی، تشدید حساسیت‌های آمریکا	۸۱
ی. تغییر دستور کار امنیتی اروپا	۸۲
نکات نهایی	۸۴
فصل سوم: پایان جنگ سرد و آغاز عصر توازن طلبی نرم اروپایی در برابر آمریکا	۸۹
مقدمه	۸۹
نخست: شکاف فراآتلانتیک در نظر «توازن‌طلبی نرم» و شاخص‌های نظری «آمریکاستیزی اروپایی»	۹۰
نظریه توازن طلبی نرم	۹۰
موازنه نرم قدرت	۹۱
انگیزه‌های برقراری توازن طلبی نرم	۹۴
سازوکارهای توازن طلبی نرم	۹۵
ارزیابی نظریه موازنه قدرت نرم	۹۷
آمریکاستیزی اروپایی	۹۸
دوم. هویت طلبی بین‌المللی اروپایی در بستر فضای پساجنگ سرد	۹۹
سوم: فضای پساجنگ سرد و دورنمای جدید در برابر قدرت‌های بزرگ	۱۰۰
چهارم. باز معماری روابط فراآتلانتیک در شرایط پساجنگ سرد	۱۰۲
۱. جبهه فراآتلانتیک؛ طرف پیروز جنگ سرد	۱۰۲
۲. روابط فراآتلانتیک در برابر ابهام بازتعریف «نقش»	۱۰۴
اروپا و موضوع «بازتعریف نقش اروپایی»	۱۰۸
پنجم. جلوه‌های توازن طلبی نرم اروپایی	۱۱۲
ظهور نسل جدید رهبران جوان اروپایی مدافع منافع اروپا	۱۱۲

۱۱۲.....	وحدت آلمان و تحول در جهان‌بینی آلمانی.....
۱۱۳.....	استقلال‌طلبی اروپا در برابر آمریکا در بستر سیاست خارجی و امنیتی مشترک: اروپاگرایی
۱۲۱.....	در مقابل آتلانتیک‌گرایی.....
۱۲۹.....	یورو، نمونه‌ای از موازنه نرم در برابر آمریکا.....
۱۲۹.....	فصل چهارم: اثرپذیری روابط فراآتلانتیک از آموزه مبارزه با تروریسم.....
۱۳۰.....	مقدمه.....
۱۳۰.....	نخست: سناریوهایی در مورد روابط فراآتلانتیک در آستانه قرن ۲۱.....
۱۳۱.....	دوم. واقعه سپتامبر ۲۰۰۱ و تحول در استراتژی آمریکا؛ عامل محیطی جدید برای روابط
۱۳۶.....	فراآتلانتیک.....
۱۳۸.....	الف. تأثیرپذیری از آرمان‌های نومحافظه‌کارانه.....
۱۳۹.....	ب. زمین‌بنیت سرزمین اصلی آمریکا در برابر حملات تروریستی.....
۱۴۰.....	ج. تأکید بر متحدان گرایشی (با تأکید بر همکاری با متحدین اروپایی).....
۱۴۰.....	د. بازنگری در ساختار و آموریتهای ارتش با هدف احیای نقش «قدرت نظامی» در
۱۴۰.....	سیاست خارجی.....
۱۴۰.....	سوم. پیامد واقعه سپتامبر بر روابط فراآتلانتیک (۲۰۰۱-۲۰۰۹).....
۱۴۳.....	به سوی «اروپای آمریکایی».....
۱۴۵.....	به سوی اروپای اروپایی (زمینه‌ها و شاخص‌های بروز تنش در روابط اروپا-آمریکا).....
۱۴۵.....	شاخص‌های بروز تنش.....
۱۴۷.....	الف. مقابله اروپا با خط‌مشی یک‌جانبه‌گرایی آمریکا.....
۱۴۸.....	ب. نحوه مبارزه علیه تروریسم.....
۱۵۶.....	ج. جنگ پیشگیرانه آمریکا در عراق (۲۰۰۳).....
۱۵۹.....	د. طرح خاورمیانه بزرگ.....
۱۶۹.....	ه. سیاست دفاعی و امنیتی اروپایی.....
۱۷۳.....	و. سازوکارهای توازن‌طلبی نرم در سیاست خارجی و دفاعی-امنیتی اروپا.....
۱۸۳.....	و. توازن‌طلبی نرم اروپا با آمریکا بر محور برنامه هسته‌ای ایران.....
۱۸۳.....	چهارم. تحول در روابط فراآتلانتیک متأثر از الگوی «تغییر» اوباما (۲۰۰۹-۲۰۱۶).....
۱۸۳.....	تحول در جهت‌گیری کابینه جدید (اوباما)؛ متغیر محیطی اروپا.....

چندجانبه گرایی آمریکایی، بستر همکاری و تعامل در فضای فراآتلانتیک	۱۸۵
الف. زمینه‌های اختلاف و تنش:	۱۸۷
ب. زمینه‌های همکاری و تعامل (گزارش کنگره ۲۰۱۵)	۱۹۴
همکاری فراآتلانتیکی بر محور الگوی مدیریت پرونده هسته‌ای ایران؛ به سوی توافق «برجام»	۲۰۸
الف. سیاست تحریم؛ بستر توازن‌طلبی نرم اروپایی	۲۰۸
ب. «برنامه جامع اقدام مشترک» (توافق برجام)، نماد همکاری فراآتلانتیکی	۲۱۰
ششم. ترامپ و همکاری-تقابل فراآتلانتیکی	۲۱۱
سخن پایانی	۲۱۳
منابع	۲۱۶
منابع اینترنتی	۲۳۴

مقدمه

روابط میان آمریکا و اروپا، فرازونشیب آن، همواره در ادبیات سیاست و روابط بین‌الملل از اهمیت خاصی برخوردار بوده و چگونگی تعامل میان دوسوی آتلانتیک و عوامل مؤثر بر آن، بخش مهمی از تحلیل‌های دیپلماتیک و گروهای مربوطه را دربر گرفته است. عده‌ای به زیرساخت‌های فرهنگی و تمدنی مشترک میان این دو توجه کرده و زمینه‌های تعامل میان آنان را بر مبنای میزان تأثیر بخشی عامل پیش‌گفته، تفهیم و گروهای دیگر، دغدغه‌های امنیتی-دفاعی را پیش‌کشیده و بر نقش تعیین‌کننده این عوامل در روند تعاملی یادشده تأکید دارند. میزان پایبندی به تعهدات حقوقی نیز که در رفتارهای یک چندجانبه‌گرا متجلی شده است، به طیف دیگری از آرای موردنظر اشاره دارد. نکته مهم اینک، روابط فراآتلانتیکی بیشتر از زاویه الگوهای همکاری نگریسته شده و در هنگام توجه به وجوه تشابه و معارض میان این دو نیز معمولاً به نقش طرف آمریکایی و پیامدهای رفتار این بازیگر توجه شده؛ چارچوبی تحلیلی که در نهایت به نقش انفعالی طرف اروپایی منجر می‌شود. این نوع برخورد، روابط پیش‌گفته، به‌ویژه در میان نویسندگان داخلی، باعث شده که سیاست‌های هویت‌طلبانه اروپا (در برابر آمریکا) مورد توجه و تشریح بایسته‌ای قرار نگیرد. واقعیت این است، در طول دهه‌های پس از جنگ جهانی دوم روابط فراآتلانتیکی دائماً با فرازونشیب‌هایی همراه بوده و در این ارتباط، مقاومت در برابر اراده و خواست ایالات متحده یا تأثیرگذاری سازنده بر آن، بخش مهمی از سیاست‌های اروپایی را شامل شده است. در این باره نمونه‌های متعددی را در

سال‌های جنگ سرد (مانند مواضع دوگל بر محور بازتعریف نقش اروپا در عرصه بین‌المللی (گلیسم)) و پس از آن، می‌توان ارائه داد.

وضعیت موردنظر در فضای پس از پایان عصر دوقطبی با ویژگی‌های جدیدی همراه شد. با فروپاشی شوروی بسیاری از تحلیل‌گران آمریکایی بر مرجعیت قدرت و نقش محوری ایالات متحده در ساختار نظام بین‌الملل تک‌قطبی اعتقاد یافته و جهان جدید را جولانگاه اراده جهان‌گستر این دولت قلمداد کردند؛ اما تأمل در حوادث بعدتر نشان داد، این وضعیت جدید به‌سادگی نیز قابل تعریف نیست؛ زیرا نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد فرصت ابراز وجود قدرت‌های تازه‌ای را در جهان فراهم آورده که هریک برداشت خاصی نسبت به منافع ملی و عرصه‌های پدیدزایی علیه امنیت بین‌الملل برخوردار هستند. در این میان، دیدگاه‌های مربوط به چگونگی الگو تعامل فراآتلانتیکی در شرایط پایان نظام دوقطبی، به‌طور عمده بر محور دونوع نگرش، به‌سبب مس‌رفت: نخست، نگرشی که هم‌چنان بر ضرورت دنباله‌روی اروپا از آمریکا اصرار داشت و به‌رغم بهایی روابط فراآتلانتیک از بررسی‌های جنگ سردمحور، تداوم پایبندی اروپا به «منطق ناشی از عصر تک‌قطبی» را قوام‌بخش هویت و نقش اروپایی در شرایط جدید بین‌المللی می‌دانست. گفتنی است، تجربه‌های حاصل از بحران کویت در سال ۱۹۹۱ و نبرد بوسنی، به‌ویژه بر سر «رکسلاوی در اواخر دهه ۱۹۹۰، نگرش یادشده را تقویت می‌کرد. در مقابل، نگرش دیگر از زمان‌های هم‌اموردطبی اروپا در شرایط نوظهور حمایت کرده و به‌همین دلیل نیز از «منطق هویت» علیه اروپایی» بر محور دستیابی به نقش و موقعیت جدید، به‌ویژه در عرصه‌های اقتصاد - پولی، بیابان خارجی و امنیتی مشترک دفاع می‌کرد؛ رویکردی که توافق ماستریخت و شکل‌گیری اتحادیه اروپا از مهم‌ترین جلوه‌های آن باید تلقی شود. در این میان، عواملی چون ظهور نسل جدید از رهبران اروپایی، اهتمام و پافشاری آلمان بر بازتعریف جهان‌بینی بین‌المللی خود، زمینه‌های تحول‌گرایی در روابط فراآتلانتیکی را پدید آورد. بر این اساس، تأکید می‌شد ظهور اروپا در بخش هم‌گرایی اقتصادی باید در قالب مقدمه‌ای برای نقش‌آفرینی آن در مقام یک قدرت جهانی تلقی شده و به‌واسطه این جایگاه در نظام تصمیم‌گیری (اقتصاد) بین‌المللی و نیز عرصه‌های مدیریت بحران، پیشگیری از مناقشات، صلح‌بانی و بازسازی اقتصادی و مانند آن، دولت‌های اروپایی

می‌توانند از فرصت‌های لازم برای رویارویی با اراده و نقش آمریکا در سطوح منطقه‌ای و جهانی برخوردار شوند؛ با این شرط که در مسیر تحقق منافع حاصل از این نوع تقابل، تا حد ممکن از ابزارها، شیوه‌ها، اهداف نظامی و راهبردی پرهیز خواهد شد. مفهوم «توازن طلبی نرم» عنوانی است که برای تبیین و تشریح رویکرد یادشده استفاده شد؛ رویکردی که به تلاش غیرمستقیم و غیرنظامی برای کاهش توانایی و تسلط قدرت برتر (آمریکا)، افزایش قدرت و نقش طرف اعمال یا پیگیری‌کننده توازن (اروپا) در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی اشاره دارد.

نوشته پیش‌در با هدف تشریح نگرش دوم می‌کوشد که چگونگی تقابل گرایی (نرم) اروپایی در برابر ایالات متحده آمریکا در دوره‌های جنگ سرد و پس از آن را بررسی می‌کند. این گونه پیدایش تعامل بر روابط فراآتلانتیک از زاویه یادشده، دورنمای جدیدی از تحولات نقش اروپا را در برابر تحلیل‌گران و کارشناسان این عرصه ترسیم کرده و زمینه‌های برخی پیش‌داوری‌های تعصب‌آلود نسبت به نقش تعیین‌کننده آمریکا در چارچوب تعامل میان دو سوی آتلانتیک را تضعیف می‌کند. در پایان، قدردان کسانی هستیم که زمینه‌ساز این امر را فراهم کرده و امیداست، نقدهای عالمانه راه‌گشای این مسیر باشد.

سیداصغر کیوان‌حیدری

دانشیار روابط بین‌الملل و عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

پاییز ۱۳۹۷